

zelésbe, — részben pedig illegális termelés folytán erősen csökkent az akác-törzsek száma, a teknőnél pedig számottevő mértékben hiányoznak is.

Ezek és a hasonló termőhelyek állományai kíválnak a környező kopár buckák vagy rossz fejlődésű erdőfoltok közül. Felvetődött a kérdés, hogy mi történik a letermelésük után. Mi legyen az olyan területekkel, melyek állomány nélküliek, s csak a lehetőséget rejtik magukban. Itt segítségre lenne szüksége a művelőnek. Egyelőre elhatárolva sincsenek az ilyen termőfoltok üzemterveinkben. Legtöbb esetben talán kis területük miatt, esetleg azért, mert az üzemrendezés idején nem volt számottevő a fatömegük. Csak becsülni tudjuk a területüket. Ha az erdőrendezők rögzítés, térképi elhatárolás nélkül sorsára hagyják ezeket a területeket, továbbra is ugyanolyan állományok várhatók rajtuk, mint eddig. Mennyiségileg sem használjuk ki a termőhely nyújtotta lehetőségeket, de főleg minőségben nem javítjuk az állományainkat.

Természetesen nemcsak ezek a területek azok, ahol gazdasági erdőket létesíthetünk a délkiskunsági homokterületeken. A buckák között lévő üdőbb nyár és erdeifenyő termőhelyeken — ha nem is olyan kiemelkedő fatömeggel, mint a vizsgált területeken láttuk — mindenütt gazdasági erdők létesíthetők. Ezeket ezideig jórészt állomány sem volt, telepítésük üzemi méretekben sem okoz különösebb nehézséget. A kis területű gazdasági erdőfoltok kihasználását és megjavítását — ha egyelőre kísérleti formában is, — mielőbb meg kell kezdenünk.

Gondolatok az erdőgazdasági önköltségcsökkentéshez*

F I L A J Ó Z S E F

A szocialista gazdálkodás az anyagi javak termelését egyre bővíti, önköltségét ugyanakkor csökkenti. Így kell ennek lenni az erdőgazdálkodásban is. Önköltségcsökkentési törekvéseink azonban ma még nem mindenben felelnek meg a népgazdaság érdekeinek, az elért eredmények nem arányosak a lehetőségekkel.

Az 1957—1960-ig terjedő hároméves terv előirányzott gazdálkodási mutatóit a túldoldali táblázat szemlélteti.

A táblázat adatainak kiegészítéséül meg kell jegyezni, hogy az élőfatermelést jelentő ágazatok pénzügyi eredménye éves átlagban nem romlott. Az ennek keretében megtermelt élőfa egységnyi mennyiségére eső termelési költség azonban vélelmezhetően emelkedett, illetve e téren bizonytalanságban vagyunk. A terv- és elszámolási rendszerünk nem teszi lehetővé annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy mennyibe kerül 1 m³ élőfa megtermelése. Mindaddig, míg erre a kérdésre nem igyekszünk válaszolni, nem lehetünk biztosak abban, hogy kimutatott eredményeink ugyanolyan mértékben hasznosak a népgazdaságnak is.

A számok jól érzékeltetik, hogy a fatermelő tevékenységnek mintegy 40%-át kitevő élőfa megtermelési munkánkban tervszerű, szervezett önköltségcsökkentési törekvés ma nem érvényesül. Ezzel szemben a kitermelési munkánkban 8%-os eredményjavulást irányzunk elő. Ez az előirányzat a kitermelt fa értékének emelését, és a kitermelés költségeinek csökkentését foglalja magába.

A fakitermelést most átmenetileg a kevésbé értékes állományokban végezzük azért, mert az értékesebbekben túltermelésünk van. A kitermelésnek ez az iránya azzal jár, hogy az elmúlt évekkkel szemben a hároméves terv időszaka alatt fatermelvényeink alacsonyabb értékűek lesznek. Ha a tölgy, bükk és fenyő véghasználatát csak évi 300 000 m³-rel visszaszorítjuk a cser és akác javára, akkor ez m³-ként

* ... Megvitatás céljából közli a Szerk. Biz.

Az ágazat megnevezése	1956/57. évi gazdasági tényezők						1959/60. évre előirányozva									
	Termelési érték			Termelési költség			Eredmény			Költ-ség-szint						
	összege	aránya	%	összege	aránya	%	összege	aránya	%	összege	aránya	%	összege	aránya	%	
	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	%	1000 Ft	
I. Élőfaftermeléssel összefüggő munkák																
a) Magtermelés	15 000	1.4	13 000	1.2	2 000	—	86,7	18 000	1.3	121 000	9.3	2 000	—	—	—	98,4
b) Csemetermelés	97 000	9.0	97 500	8,8	—	500	100,5	105 000	7,9	—	—	—	—	—	—	—
c) Erdősítés, ápolás, tisztítás stb.	313 000	29,0	303 900	27,2	9 100	—	97,0	410 000	31,0	398 100	30,6	11 900	—	—	—	97,0
I. Összesen	425 000	39,4	414 400	37,2	11 100	500	97,5	533 000	40,2	519 100	39,9	13 900	—	—	—	97,4
II. Fakitermelési munkák (kitermelés, közlétes, szállítás, értékesítés, fagyártmánytermelés stb.)	655 000	60,6	700 000	62,8	—	45 000	106,8	791 000	59,8	781 400	60,1	9 600	—	—	—	98,7
I. és II. együtt	1 080 000	100,0	1 114 400	100,0	11 100	45 500	103,1	1 324 000	100,0	1 300 500	100,0	23 500	—	—	—	98,2

64 Ft, összesen 21 millió forintnyi termelési értékcsökkenést eredményez. A termelési költség ugyanakkor m³-ként 5 Ft-tal, összesen 1,5 millió forinttal növekszik. Ez a két tényező 22,5 millió forintnyi eredményromlást okoz az 1956/57. évhez viszonyítva. Az 54 millió forinttal előirányzott önköltségcsökkentéssel együtt végül is 77,5 millió forinttal, 11%-kal kell a három év alatt a fakitermelés pénzügyi eredményét javítani. Ez a gazdálkodási cél erősen feszített, de mégsem tartom megvalósíthatatlannak, mert az erdőgazdálkodásban mind a termelési érték emelésére, mind a költségek csökkentésére még igen sok lehetőség van. Ezt az előirányzott pénzügyi eredményjavulást nagyrészt a kitermelendő faanyag értékének viszonylagos emelésével, kisebb részben a termelési költségek csökkentése útján lehet elérni. Távlati terveinkben azonban az értékemelés átmenetileg, néhány év-tized tartamára korlátozott. Az önköltségcsökkentés folyamata azonban nem törhet meg. Már néhány év múlva a műszaki, személyi és belső szervezeti feltételek lehetséges fejlesztése esetén a termelési költségek nagyobb arányú csökkentése biztosíthatja a gazdálkodás pénzügyi eredményének javulását. Ha termelési tevékenységünk egészét a termelési költségeink csökkentési lehetőségei szempontjából vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az élőfa-megtermelés és fakitermelés feladatkomplexumában az élőfa-megtermelés költségeinek csökkentésében van a nagyobb lehetőség. Távlati terveinkben ezért elő kell irányozni a termelési költségek között összességében legnagyobb, az összes kitermelési költségnek mintegy 40%-át kitevő tőár csökkentését.

Az erdőgazdálkodás elsődleges feladata a faanyag megtermelése. A nagyobb hozam érdekében az ország erdőállományának öröklött állapotára miatt még hosszú évtizedekig szükséges lesz erdeink élőfa-készletét növelni. Ennek érdekében felmértük erdeink állapotát, reális lehetőségeken nyugvó konkrét feladatokat határoztunk meg és magas színvonalon szabályoztuk az élőfa-termelés módszerét. Hiányzik azonban az a hatás, amely a dolgozók széles körét ezeknek a megvalósításában közvetlenül is érdekeltté ten-

né. A gazdaságossági követelményeknek szigorú szankciókkal járó érvényesítése mind jobban kiélezi az erdőgazdálkodás kettős — a jövőnek és mának szóló — céljai közti ellentmondásokat. Az ellentmondásoknak az a lényege, hogy a jövő céljára végzett munkákat pénzügyi eredményében nem mérjük, ezzel szemben az árutermeleési tevékenységünk eredményeit szigorúan mérjük s erőfeszítéseink így elsősorban arra irányulnak, hogy pénzügyi eredményeink évről-évre javuljanak.

Az ellentmondások a főbb ágazatokban világosan jelentkeznek. A magtermelés egyenlegével önállóan résztvesz az eredmény képzésében. A maggazdálkodásnak így alapvetően kettős célja van: egyfelől biztosítani az elérhető legmagasabb szintű fatermeléshez szükséges fajú, mennyiségű és minőségű magvat, másfelől a korábbi évek eredményeihez viszonyítva pénzügyi eredményjavulást elérni. Anyagi ösztönzési rendszerünk csak az utóbbi célt honorálja. A csemetetermelés ugyancsak önálló ágazatként befolyásolja egyenlegével az eredményt. Az itt elvégzett munkánk során a jövő számára olyan fajú és minőségű erdősítési anyagot kell nevelni, amilyenre a magasabb színvonalú előfatermelésnek szüksége van, a jelen számára szóló feladat pedig a gazdasági eredmény javítása. Mivel a minőséget nem mérjük, csak az éves gazdálkodás pénzügyi eredményét, az a sajnálatos gyakorlat, hogy a könnyen, kevés kockázattal nevelhető csemetékből jelentősen több, a nehezebben, kockázatosabban nevelhetőkből pedig kevesebb van a szükségesnél. Az erdőtelepítési munkáinknak különleges eredménymérési rendszere van. A mért gazdálkodási eredmények és anyagi ösztönzők alapján a munkát végrehajtó dolgozóknak az az érdeke, hogy az erdősítés, erdőművelés minél többbe kerüljön, mert a teljes bekerülési költség után számított 3%-os haszon növeli a gazdálkodás pénzügyi eredményét. Ez a rendszer nem hat a legolcsóbb, de legeredményesebb felújítási mód, a természetes felújítások fokozása irányában, sőt sok vonatkozásban ellene hat. A fakitermelésben is sok vonatkozásban hátrányosan hat a jelenlegi anyagi érdekeltvási rendszer az élőfa termelés eredményére és költségére. Az erdőgazdaság úgy tudja legkönnyebben javítani a kitermelt fa értékét, ha évről évre értékeesebb választékot adó állományokat termel ki. Sarjerdő helyett szálerdőt, előhasználat helyett véghasználatot, magas értékű szerfát adó fafajokat helyez előtérbe. Mellőzi a tuskó-, ágfatermelést, a tisztítási faanyag feldolgozását, az alárendelt választékok számbavételét, mert ez utóbbiak következményeként fakitermelési keretén belül értékeesebb választékokat termelhet. A terven felüli értékékpézésnek ez a gyakorlatban, sajnos, alkalmazott módja minden megnyilvánulásával ellentétben áll a jövő érdekeivel. A fakitermelési költség csökkentésének módszerei is sok vonatkozásban ütköznek az előfatermelés érdekeivel. Az erdőgazdaságok igyekeznek előnyösebb bérfeltételekkel termelhető, kisebb energiaköltséggel szállítható, jó rakodási lehetőségekkel rendelkező helyekről, nagyobb tarvágásokkal, minél több fát kitermelni. A természetes felújítás drágítja a fakitermelést. A véghasználatok és ápolóvágások arányainak az előfatermelés érdekében szükséges eltolódása sem kedvez a mai rendszerű anyagi érdekeltvási rendszernek. Az előhasználatokkal kitermelt faanyag m³-kénti értéke mintegy 200 Ft-tal alacsonyabb a véghasználati termelés értékénél. A termelési költség viszont m³-ként 15 Ft-tal több.

A legfelsőbb vezetés látja ezeket az ellentmondásokat. Szakmailag igyekszik is létrehozni az érdekek egyensúlyát, de a gazdálkodás eredménymérési és anyagi érdekeltvási rendszere miatt a termelési tevékenység továbbra is egyoldalú marad. Az erdőgazdaságok tevékenysége ma két részből áll. Az első részben elkészítik az éves termelési, pénzügyi terveket. A termelési tervek elkészítése kapcsán kellene az előfatermelés fejlesztési érdekeit figyelembe venni. A pénzügyi tervek készítése során azonban ezeknek az érdekeknek az érvényesítése általában megtorpan, mert itt a viszonyítási alap az előző évi tényszám. Ennek figyelembevételével írják elő az önköltségsökkentés, eredményjavítás kötelező mértékét. Ez a módszer alapján véve nem hibás, csupán figyelembe kellene venni a termelés szervezetében, a használatok jellegében, az árutermelelés minőségében bekövetkező változásokat, az előfatermelés érdekeit. A terv jóváhagyása után kezdődik a gazdálkodás második része, a végrehajtás, amikor minden anyagi érdekeltvási abban az irányban ösztönöz, hogy a jövő érdekeit a ma javára billentse. Ezt a húzóerőt fokozza a gazdálkodás pénzügyi kihatásainak következményeiért bevezetett hátrányos szankciók sorozata. Ebben a feszültségben csak az előfatermelés szenved hátrányt.

A népgazdaság valódi érdekeit, a tényleges önköltségsökkentést, a népgazdaság és a termelésben dolgozók anyagi érdekeinek azonosságát akkor tudjuk valóban szolgálni, ha gazdálkodásunk pénzügyi kihatásainak mérését a fakitermelés helyett a fatermelés egész folyamatára kiterjesztjük. A feladat az kell legyen, hogy 1 m³ élőfát évről évre olcsóbban termeljünk meg. Ahhoz, hogy a változó ellentmondásokat megszüntessük, megoldásként néhány gondolatot vetek fel:

1. Meg kellene vizsgálni, hogy az erdőgazdálkodás sajátos helyzete miatt, nem volna-e célszerű azt a vállalati forma helyett költségvetési rendszerben végezni?

2. Vállalati keretben végzendő gazdálkodás mellett olyan önköltségmérés mód-szerrel kellene bevezetni, amely két síkon méri a tervteljesítés eredményét. Az egyik a mai rendszernek megfelelően az éves gazdálkodás pénzügyi eredményeit vetítené ki, a másik — még kidolgozandó — módszer az élőfatermelés terén elért eredményeket értékelné. A gazdálkodás tényleges eredményét a két részeredmény összeve-tése adná.

3. Meg kellene szüntetni a mag, csemete- és erdőművelési ágazatok önállósá-gát, helyettük egyetlen élőfakészlet-termelési ágazatot kellene bevezetni. Ebben az erdőgazdaságok sajátosságainak figyelembevételével terveznénk meg egy hektár fel-újítás, erdőtelepítés, tisztítás költségét. Ez lényegében egy hektár eredményes erdő-sítés elszámoló ára volna, amihez viszonyítva a több vagy kevesebb tényleges költ-ség terven felüli nyereséget, vagy veszteséget jelentene.

4. Meg kellene szüntetni az éves, vagy ennél rövidebb időre megszabott felada-tok teljesítésének anyagi jutalmazását. Helyette jelentős összegek juttatásával az 5—10 évi komplex eredmény utáni prémiumot kellene bevezetni. Célprémiumot csak ritka esetben, elhatárolható kihatású feladatokért lehessen adni.

A felvetett gondolatok közül a költségvetési keretben való gazdálkodás felmen-tene az alól a kötelező elv alól, hogy az előző évihez viszonyítva évről évre jobb pénzügyi eredményt hozzunk. Lehetővé tenné az erdőgazdálkodás eredményeinek hosszabb távon való mérését, lehetővé tenné, hogy az önköltségsökkentés törvény-szerű elvének kielégítését a jövő és a ma érdekeinek összehangolásával biztosítsuk. A második gondolat megvalósítása bonyolultabbnak látszik. Egy ilyen megoldás ke-retében az értékelés a mérlegek mellett az üzemtervekre támaszkodna. Az üzemter-vek, illetve előírásai végrehajtásának számbavételét alkalmassá lehet tenni arra, hogy az élőfakészlet minőségében időközönként mérhető változást megállapítsa és értékelje. Az ilyen alapon nyugvó eredménymérés rendszerre ki lehetne dolgozni a népgazdaság valódi érdekeit szolgáló anyagi érdekeltségi rendszert. A legegyszer-űbb, a feladatok egy részét hatékonyan megoldó rendszer a harmadik gondolat. Az erdősítések eredményességi vizsgálatának a rendszere pontos mérési lehetőséget és erkölcsös anyagi érdekeltséget biztosít ahhoz, hogy az adott területen a tudomány állása szerint legmegfelelőbb fafajú és szerkezetű erdőt hozzunk létre, a lehető legrövidebb idő alatt akár természetes, akár mesterséges úton. Ezt az elvet és rend-szert ki lehet terjeszteni a tisztításokra is.

Felvetem egyben a tőárcsökkentés néhány gyakorlati lehetőségét is. A mag-termelésnek az érvényes rendelkezések betartásával való teljesítése lehetővé tenné, hogy a mainál jobb minőségű, 50%-kal kevesebb magból neveljük meg a szükséges mennyiségű és minőségű csemetét. A csemetetermelésben jelentősen nagyobb az ön-költségsökkentési lehetőség. Nincs szükség arra, hogy magvetéseinket 50—100%-os biztonsággal végezzük. Ez nemcsak anyagköltség-többlet, hanem eredményes kelés esetén sűrűn nevelt, gyenge minőségű csemetetőbblet, ritkítás esetén költségtöb-let. A gyenge csemetét — veszélyeztetve az erdősítés sikerét — vagy kiültetjük, vagy benthagyjuk további évekre, átiskolázzuk, esetleg megsemmisítjük. Mindegyik megoldás rossz. A mai pénzügyi eredménymérés rendszerünkben ezeknek a meg-oldásoknak mindegyike nagyrészt jó. Előszórással iskolázzuk csemetéinket, mert ez pénzügyileg jó. Felesleges azonban iskolázott csemetével erdősíteni ott, ahol a mag-ágyi csemete is kielégítő eredményt ad. Ha a csemetetermelés eredménye és az anyagi érdekeltség az eredményes erdősítésekben realizálódna, ezek a szakmai és önköltségsökkentési igények gyorsan érvényesülnének: az erdőgazdaságok csak annyi és olyan csemetekertet üzemeltetnének, csak olyan fafajú és annyi magot vet-nének, csak abból és annyi iskolázást végeznének, amennyi az eredményes erdő-sítéshez feltétlenül szükséges. A csemetetermelés önköltségét 30%-kal lehetne csök-kenteni. Az erdősítés önköltségsökkentésének sok módja van. Felújítások esetében az ösztönzésnek a természetes felújítások kiterjesztésére, az alátelépítésre, minden kellő eredményt ígérő helyen csemete helyett makkal való erdősítésre, a szükséges, de ennél nem költségesebb talajelőkészítésre, a pótlási szükségletet csökkentő erőtel-jes csemetékkel idejében és megfelelő módon való erdősítésre kellene hatni. Elő kel-lene segítenie azt is, hogy az ápolásokat időben, megfelelő hatékonysággal végezzék el. A tisztítást nagy gondnal, költséget nem kímélve, időbérben végeztetjük néhány év óta. Anélkül, hogy ezt a gyakorlatot helyteleníteném, lehetségesnek tartom, hogy az elegenden sarjeredetű, vagy elegenden száleredetű fiatalosaink egy részét a tűzifa-termelés fokozása és az önköltség csökkentésének érdekében gondos szakmai fel-

ügyelet alatt, részes alapon is tisztíthatjuk. Az erre jelentkező nagyobb létszámú munkaerővel behozhatnók az ápolóvágásokban mutatkozó lemaradást is.

Az erdőgazdálkodás előtt álló célok minél eredményesebb megvalósítása érdekében átfogó vizsgálat alá kellene venni az erdőgazdasági termelés tervezésének, eredmény-mérésének, anyagi ösztönzésének és ellenőrzésének rendszerét. A mai gazdálkodásban érvényesülő húzóerők kihatásait össze kellene vetni azokkal a célokkal, amelyeket el akarunk érni. A vizsgálat eredménye alapján ki kellene dolgozni a céljaink elérését biztosító olyan rendszert, amely lehetővé teszi, hogy az önköltségsökken-tés ne csak a fakitermelésre, hanem az élőfatermelésre, a fatermelés egész folyama-tára kiterjedjen. Az üzemterveket alkalmassá lehetne tenni ahhoz, hogy az élőfa-termelési eredményeket pénzügyileg is értékelhetővé tegyék. Meg kell szüntetni a mai prémiumrendszert és helyette a több évet átfogó, sokoldalúan kiértékelt munka eredményét kell premizálni. A tervezési, pénzügyi eredménymérés és anyagi érdekeltségi rendszerek segíthetik, vagy hátráltathatják a kitűzött célok elérését, de nem helyettesíthetik a szakmai ismeretek maradéktalan alkalmazását biztosító szakmai fegyelmet. Ezt a fegyelmet a szakmai ellenőrzések megjavításával lehet biztosítani. A tudatosan vagy gondatlanságból szakmailag okozott károkért a megjavuló ellen-őrzés negatív irányban is érvényesítse az anyagi és erkölcsi érdekeltiséget. Mindezek elősegítenék, hogy munkaterületünkön célratörőbb tevékenységet folytassunk.

A fehérakác Ukrajna sztyeppi erdőtelepítésében*

GRIMALJSZKIJ V. J. a biológiai tudományok kandidátusa

A gyorsan növő, rendkívül értékes fehérakác (*Robinia pseudoacacia* L.) Ukrajnában a XIX. század huszas éveitől kezdve igen elterjedt. A sztyeppi erdőtelepítés történetének egyik időszakában, különösen a múlt század hetvenes éveiben annyira lelkesedtek a fehérakácért, hogy a sztyeppi erdőtelepítést el sem tudták nélküle képzelni. Nagykiterjedésű elegyetlen fehérakác-állományokat létesítettek, de ezek hamarosan száradni kezdtek, mivel talajukat sztyeppi fűfélék lepték el. Később sűrű cserjeszintes akácállományokat létesítettek, de ezek sem tűntek ki mindig nagy fatermőképességükkel. Mivel a tuskósarj-állományok fatermő- és ellenállóképessége a második felújulást követő minden újabb vágással csökken, célszerű kitermeléskor az állományt kituskózni, arra törekedve, hogy a terület az elvágott gyökerek vágáslapjáról feltörő sarjakkal újuljon fel. Ezek életképessége sokkal nagyobb, mint a tuskósarjaké és a gyökérvégekről feltörő sarjagnál is jóval erősebben nőnek. De még így is néhány vágásforduló után az állományt mesterségesen magról fel kell újítanunk, ezzel biztosíthatjuk a legellenállóbb és legegészségesebb állományok kialakulását.

Ukrajna sztyeppi övezetének nagyobb részét magasabban fekvő sík termőhelyek foglalják el. Ezek kötött agyagtalaján a fehérakác-állományok növekedése és általános fatermőképessége északról délre haladva csökken, ami az éghajlat szárazságának fokozódásával és a talajnedvesség csökkenésével magyarázható. Így pl. közönséges csernozjomokon (a sztyepp északi részen) a fehérakác 15 éves korban 9 méter, a déli csernozjomokon

* A szerző e rövid beszámolót „AZ ERDŐ” számára írta a szerkesztőbizottság felkérésére.